

Falšovanie umeleckých diel

Anotácia: Autor príspevku poskytuje v ucelenej podobe prierezu problematikou falšovania umeleckých diel ako skupiny predmetov kultúrnej hodnoty. V rámci príspevku sa venuje histórii a začiatku falšovateľskej činnosti v umení, príčinám a podmienkam, ktoré viedli k jej vzniku a rozšíreniu. Ďalej sa v rámci príspevku venuje výkladu niektorých pojmov, ktoré sa v problematike vyskytujú, rozdeleniu falzifikátov na tri základné skupiny, pričom v rámci každej z týchto skupín popisuje jednotlivé metódy a techniky falšovania umeleckých diel. Na záver príspevku autor poskytuje informácie o trhu s umením a jeho presýtenosti falzifikátmi.

Kľúčové slová: umelecké diela, falšovanie umeleckých diel, história falšovania umenia, falzifikát, metódy a techniky falšovania umenia, trh s umením.

Úvod

Umenie vo svojej podstate je veľmi široký pojem, ktorý v sebe zahŕňa mnoho atribútov, odvetví či remesiel, má veľa tvárí, podôb a foriem, pričom nemožno nespomenúť ani jeho neustálu spätosť a previazanosť s ľudstvom, a to už od jeho počiatku, nemožno nespomenúť ani jeho vplyv na duševný a intelektuálny vývoj človeka, čo sa náležite odrazilo na existencii nespočetného množstva jeho rôznych definícií.

Z pohľadu všeobecne prijímaných interpretácií toho, čo to umenie vlastne je, môžeme uviesť, že *umenie je individuálnym prejavom kreatívnej schopnosti duše, je jednou z foriem osvojovania si sveta človekom a predmetom skúmania estetiky, umenovedy a filozofie umenia. To je forma maximálneho bytia človeka spočívajúca v cieľavedomom pretváraní škaredého alebo esteticky neúčinného či menej účinného na krásu v koncentrovanej podobe, ktorá vedie k použitiu istých duchovných kvalít alebo manuálnej zručnosti pri realizácii určitého diela s cieľom urobiť svet umelo krajším a lepším.*

Umenie od svojho zrodu v priamej úmernosti s časom nielenže čoraz hlbšie a hlbšie vnikalo do života a neskôr do životného štýlu ľudí, ale postupne si utváralo aj svoj vlastný (akýsi pomyselný) svet, ktorý môžeme bližšie spoznať v rôznych monografických prácach, zobrazujúcich život a tvorbu jednotlivých umelcov. Dôvod zmienky o tomto svete spočíva v tom, že prekvapuje svojou mnohotvárnosťou a pestrosťou, v ktorom sú samotní umelci spomedzi všetkých ľudí, ktorí ho zaľudňujú, iba čiastočkou. Spolu s nimi tu totiž spolupôsobia aj všetci tí, ktorých činnosť sa nejakým spôsobom tak či onak spája s umením, teda ide o rôznych kritikov a historikov umenia, zberateľov, obchodníkov s umením, expertov a múzejných pracovníkov, no niekde v jeho zákulisí a v skrytých zákutiach je činná ešte jedna z pohľadu kriminality a spoločenskej nebezpečnosti neodmysliteľná skupina ľudí, ktorú nemožno nespomenúť, a to sú *falšovateľa umenia, zlodeji a špekulanti, pričom práve falšovateľom umenia, ich činnosti – falšovaniu, výsledku tejto činnosti – falzifikátu a všetkým podstatným, čo je s falšovaním umenia spojené, bude tento príspevok venovaný.*

Falšovanie umeleckých diel ako jednej skupiny predmetov kultúrnej hodnoty je z trestno-procesného pohľadu upravené predovšetkým v rámci Trestného zákona, kde je táto problematika obsiahnutá v štvrtej hlave osobitnej časti Trestného zákona – trestné činy proti majetku, konkrétne ako trestný čin **falšovanie predmetov kultúrnej hodnoty podľa § 249a Trestného zákona.**

Tento trestný čin bol do Trestného zákona zavedený jeho novelizáciou, účinnou od 1. septembra 2012, v rámci ktorej teraz Trestný zákon rozlišuje aj pojem falšovania predmetov kultúrnej hodnoty. V rámci základnej skutkovej podstaty má nasledujúce znenie: „*Kto*

neoprávnene vyrobí, napodobní alebo pozmení predmet kultúrnej hodnoty tak, aby bol považovaný za pravý, alebo kto taký predmet sebe alebo inému zadováži alebo prechováva. “.

Objektom skutkovej podstaty sú predmety kultúrnej hodnoty, ktorými rozumieme pôvodné hmotné produkty tvorivej činnosti človeka, ktoré sú schopné priamo alebo sprostredkované vypovedať o dosiahnutom stupni vývoja človeka alebo spoločnosti a majú historický, kultúrny, umelecký alebo vedecký význam. V rámci tejto kategórie skutkovej podstaty teda ide o riešenie ochrany pred falšovaním predmetov kultúrnej hodnoty vrátane archeologických nálezov, pretože tieto predmety nie sú zahrnuté v rámci trestného činu porušovanie autorského práva podľa § 283 Trestného zákona.

Z hľadiska objektívnej stránky skutkovej podstaty sa tohto trestného činu dopustí ten, kto neoprávnene vyrobí, napodobní alebo pozmení, teda jedným slovom zhotoví predmet kultúrnej hodnoty tak, aby bol považovaný za pravý, alebo kto takýto predmet sebe alebo inému zadováži alebo prechováva.

Subjekt skutkovej podstaty je tak ako pri predchádzajúcom trestnom čine všeobecný, pretože na jeho spáchanie Trestný zákon nevyžaduje osobitnú vlastnosť, spôsobilosť alebo postavenie páchatel'a.

Z hľadiska subjektívnej stránky skutkovej podstaty sa vyžaduje úmysel, ktorý musí zahŕňať poškodenie archeologického nálezu v zmysle tohto ustanovenia príslušnou formou konania, to znamená, že ide o úmysel, ktorý môže byť priamy alebo nepriamy.

Základná skutková podstata je v tomto prípade sankcionovaná trestom odňatia slobody až na dva roky. Trestný zákon však aj pre tento trestný čin pozná aj kvalifikované skutkové podstaty, a to v závislosti od motívu, spôsobenej škody, formy spáchania, spôsobu spáchania (závažnejší spôsob konania alebo ako člen nebezpečného zoskupenia), ako aj od samotného falšovaného hmotného predmetu útoku kultúrnej hodnoty (požívajúci ochranu podľa osobitného predpisu). Trestná sadzba v týchto prípadoch môže dosiahnuť až desať rokov trestu odňatia slobody.

1 História alebo začiatky falšovateľskej činnosti v umení, príčiny a podmienky, ktoré viedli k jej vzniku a rozšíreniu

Falšovateľská činnosť existuje paralelne s vývojovým sledom umenia, no vo významnejšej miere sa začala prejavovať v období antiky, keď podstata tejto činnosti spočívala najmä vo vytváraní rímskych kópií umeleckých diel gréckych majstrov, avšak pravý rozmach falšovania umenia nastal až v období renesancie.

Toto myšlienkové a umelecké hnutie pokročilého humanizmu vzniklo v 14. storočí v Taliansku, odkiaľ sa postupne rozšírilo aj do ostatných krajín Európy a pretrvalo do 16. storočia, teda do príchodu baroka. Najčastejšie sa používalo na označovanie umeleckých diel, v ktorých sa v plnej miere odrazil ideál zámožného meštianstva, teda radostný, prirodzený život, prevaha zmyslového a citového vzťahu človeka k svetu, k prírode a jej krásam nad vzťahom rozumovým.¹

Počas obdobia renesancie vo všeobecnosti nastúpil rozvoj trhu vrátane trhu s umením, čo prakticky znamenalo, že z dovtedy neznámych, resp. anonymných umelcov sa razom stali prominentní a známi a ich meno synonymom kvality a zároveň garanciou estetickú a peňažnej hodnoty, čo pre bohatých nadšencov umenia predstavovalo nielen potešenie, ale aj prestíž a hodnotný artikel, pričom ako platilo a aj naďalej vo všeobecnosti platí, že s rozvojom spoločnosti zároveň prichádza aj rozvoj kriminality, tak isto to platilo aj v prípade rozvoja umenia, ktorý so sebou priniesol nielen vyšší dopyt po samotných umeleckých dielach, ale aj mnohonásobné zvýšenie ich ceny, čo falšovatelia umenia ihneď začali šikovne využívať vo svoj prospech.

¹ PROCIKOVÁ, A. a kol. *Školský lexikón*, 1992. str. 269.

Z uvedeného teda vyplýva, že falšovanie umeleckých diel je svojou podstatou priamy dôsledok preniknutia obchodných vzťahov do umeleckého života a úzko sa spája so vznikom trhu s umeleckými predmetmi. No aby mohol falšovateľ vôbec existovať, musí existovať aj nejaký obchodník s obrazmi, ktorý preruší priamy kontakt medzi umelcom a osobou, ktorá za dielo zaplatí. Ak sa už takýto trh vytvoril, prakticky tým zároveň vznikla najhlavnejšia podmienka na vznik falzifikátov. Následne na to začnú pôsobiť ďalšie dva faktory, ktoré zohrávajú rozhodujúcu úlohu na jeho rozšírenie, a to sú existencia rozvinutého zberateľstva a premena umeleckého diela na objekt špekulácie. Existencia týchto dvoch faktorov spôsobuje neustále sa zvyšujúci dopyt po umeleckých predmetoch, ktorý trh – vzhľadom na obmedzené množstvo počtu voľných originálnych diel na predaj – nemá prakticky žiadnu možnosť na jeho úplné uspokojenie. Takýmto spôsobom tak logicky dochádza k akémusi vákuu medzi kapacitou trhu s umeleckými predmetmi na jednej strane a dopytom po nich na druhej strane. Takého vákuum je posledným krokom k tomu, aby sa trh začal naplňovať falzifikátmi, pričom nie je žiadnym tajomstvom, že tento ustavične sa zväčšujúci rozdiel medzi ponukou a dopytom na trhu s umeleckými predmetmi existuje v západných krajinách Európy už viac ako tri storočia.

Novým podnetom na rozšírenie falšovateľskej činnosti s umeleckými dielami ešte do väčších rozmerov bol rozmach zberateľstva, ktorý nastal v priebehu 18. storočia, v rámci upevňovania absolutizmu a jeho prechodu k osvieteneckému absolutizmu, keď sa zvýšil dopyt po nových umeleckých dielach s cieľom doplniť kráľovské zbierky. V priebehu 19. storočia sa centrom falšovateľskej činnosti s umeleckými dielami stal Paríž, pričom predmetom falšovania boli všetci najznámejší majstri v dejinách umenia. Ďalším podnetom na rozšírenie predmetnej falšovateľskej činnosti bol príchod bohatých zberateľov z Ameriky na európsky trh s umením, keď sa predmetom falšovateľského záujmu stáva už každý umelec, ktorého diela začnú byť čo i len trochu vyhľadávané, výsledkom čoho bolo vytvorenie takého veľkého množstva falzifikátov, že to ani nie je možné spočítať.

2 Rozdelenie falzifikátov, metódy a techniky falšovania umeleckých diel

Skôr ako sa budeme zaoberať samotným rozdelením falzifikátov a v rámci tohto rozdelenia následným uvedením metód a techník falšovania umeleckých diel, je najprv pre správnu orientáciu v problematike potrebné uviesť výklad niektorých najdôležitejších pojmov, ktoré s predmetnou problematikou najviac súvisia. Ide o pojmy, ako sú *originál*, *originalita*, *replika*, *kópia*, *napodobnenina*, *falzum*, *falšovanie*, *falzifikát* a *plagiát*.

Originál je jedinečné dielo, ktoré vzniklo v autentickej dobe, v ktorej autor žil, teda je osobitnou výpoveďou autora, ktorý ňou reflektoval svoje pohnútky, problémy, sny či vízie. Teda ide o dielo, ktoré v sebe spája originalitu i pôvodnosť a je autorskou materiálnou a technickou realizáciou duševne kreatívneho aktu.²

K tomuto pojmu je však potrebné dodať, že v dnešnom ponímaní, resp. v terajšom zmysle slova, sa originál začal používať až od polovice 18. storočia. Predtým boli názory na originalnosť tvorby o niečo rozličnejšie. Svedčí o tom aj výsledok vôbec prvého súdneho procesu v súvislosti s falšovaním, konkrétne falšovaním obrazu. Nepriamo mal na tomto procese zásluhu najčastejšie falšovaný maliar v časoch renesancie, ktorým bol Albrecht Dürer. Podstatou procesu bolo to, že maliar Luca Giordano (1632 – 1705) predal svoj obraz z názvom *Kristus uzdravuje chorých* ako Dürerovo dielo. Kupujúci však zapochyboval o jeho originalnosti a záležitosť dal na súd, pričom paradoxne na tento proces prizvali ako znalca práve Giordana, ktorý na súde nielenže nepoprel svoje autorstvo, ale aj s hrdosťou ukázal na svoj skryto namaľovaný podpis pod Dürerovými iniciálami. Napriek tomu súd Giordana

² VINTER, V. 1983. *Stručný slovník památkové péče*.

oslobodil, pretože dospel k záveru, že nemožno súdiť niekoho za to, že vie tak dobre maľovať ako Dürer.³

Originalitou rozumieme jedinečnosť a osobitosť duševne kreatívnej zložky umeleckého, technického či iného vytvoreného diela.

Replika je pôvodné výtvarné dielo autora, ktorým opakuje svoj vlastný originál, pričom môže mať odlišné rozmery či menšie odchýlky. Keď sú zmeny väčšie, ide o variant, obmenu myšlienky.

Kópiou rozumieme opakovanie diela z rovnakého materiálu a rovnakým technickým spôsobom ako originál. Pochádza od inej „ruky“, pričom zámerom je dosiahnutie čo najväčšieho súladu s originálom.

Napodobeninou rozumieme napodobnenie hmotného diela tak, aby svojím vzhľadom čo najvernejšie zodpovedalo originálu, pričom na rozdiel od kópie napodobenina nie je vyrobená ani z rovnakého materiálu, ani rovnakou technológiou.

Falzum je protipólom originálu, snaží sa ho napodobniť, vyrovnáť sa mu a niekedy ho aj predstihnúť. Falzum označuje sfaľšovanie skutočnej identity diela s úmyslom klamať a so zisťným cieľom – väčšinou s cieľom peňažného zisku. Ide o zhotovené či pretvorené objekty, ktoré sa vydávajú za pôvodné diela niekoho iného.

Rozdiel medzi originálom a falzom z hľadiska skutkovej a estetickej hodnoty spočíva v tom, že falzum môže byť po umeleckej stránke rovnako krásne ako originál, ale chýba im duša. Po ďalšie, aj keď je falzum po vizuálnej stránke na vlas podobné originálu, chýba mu rozmer historickosti, ktorý je príčinou toho, prečo je originál tak cenený.⁴

Historickosť spočíva v tom, že umelecké dielo je produktom určitej doby a zároveň je akýmsi pomysleným umelcovým zrkadlom, ktoré reflektuje momentálny život okolo umelca, inými slovami povedané, dielo je súčasťou umelca a umelec je súčasťou diela. V prípade falza táto historickosť absentuje, pretože dielo vzniká v preň neprirodzenom časopriestore, od ktorého sa falšovateľ musí v prvom rade odosobniť, čo si vyžaduje úplnú snahu o vcítenie sa do roly umelca.

Výklad niektorých pojmov podľa úvodnej formulácie tejto časti článku je dôležitý aj vzhľadom na to, že je všeobecne známe, že umelecké dielo nemusí byť celkom samostatným dielom svojho majstra, no pritom to ešte neznamená, že pred nami musí byť práve falzifikát, pretože sú známe prípady autorských opakovaní, replík, kópií a aj vplyvov, ktoré mali veľkí majstri na iných umelcov. Všetky tieto faktory majú svoj osobitý význam pre tvorivosť a originalitu diela, ale zároveň pritom žiadnym škodlivým spôsobom nezasahujú do jeho autenticity. Ak sa však do diela vnášajú isté korekcie, resp. ak je vytvárané celkom nové dielo s dopredu stanoveným cieľom, že bude predstavované ako niečo, čím v skutočnosti nie je, tak v takomto prípade už môžeme povedať, že ide o falzifikát.

Za falzifikát teda považujeme objekt, ktorý je zhotovený alebo dodatočne upravený, so zámerom vydávať ho za pôvodný originál alebo sa vydávať za autora umeleckého diela. Ide o podvodnú machináciu objektu vydaného za umelecké dielo, ktorá bola vytvorená s úmyslom klamať a väčšinou aj s úmyslom peňažného zisku.

³ Uvedený odsek bol spracovaný na základe informácií uvedených v publikácii KOVAČEVSKY, Ch., 2008. *Vo svete obrazov*, s. 192-194.

⁴ BRANDI, C. *Teórie restaurování*. 2000.

Od falzifikátu je potrebné odlišovať ešte jeden pojem, a to *pastícia* (z talianskeho *pasticcio*) – čo znamená *napodobneninu vo forme reprodukcie (obnovenia) umeleckého diela*.⁵ To znamená, jednoducho povedané, že ide o akési štýlové napodobnenie, resp. jemnejšiu nuansu falzifikátu.

Rozdelenie falzifikátov

Na základe podkladov a informácií uvedených v rôznych odborných literárnych prameňoch by sme s cieľom určitej generalizácie, kategorizácie a synoptickosti mohli falzifikáty umeleckých diel rozdeliť na tri základné skupiny. **Prvú** skupinu tvoria falzifikáty, pri ktorých sa vytvárajú dodatky na umeleckom diele, avšak tieto ničím nemenia originálnu umeleckú hodnotu diela. **Druhú** skupinu tvoria falzifikáty, kde sa objektom falšovania stáva už estetická podstata diela, čiže dochádza k vytvoreniu celkom nového diela v štýle daného majstra. **Tretiu** skupinu tvoria diela vytvorené „neexistujúcimi“, resp. vymyslenými autormi s úplnou biografiou a aj s patričnou tvorbou.

2.1 Falzifikáty, pri ktorých sa vytvárajú dodatky na umeleckom diele

V rámci uvedenej skupiny falzifikátov ide o vytváranie rôznych podpisov, mien, dátumov či pečatí do existujúceho umeleckého diela.

a/ Najnevinnejšou formou z tejto skupiny je *sfalšovanie podpisu*. Motívom v tejto forme môže byť buď snaha vyhnúť sa pochybnostiam, resp. váhaniu smerujúcemu k autorstvu diela, alebo snaha o zvýšenie trhovej hodnoty diela. Aj napriek tomu, že v uvedenom prípade falzifikácia nemení ani estetickú hodnotu umeleckého diela, ani jeho skutočné autorstvo, možno hovoriť o istej forme poškodenia, pretože ide o porušenie autenticity diela. Závažnejším prípadom je, keď je falošný podpis sprevádzaný falošným dátumom, ktorý falšovateľ vo väčšine prípadov len predpokladá, čoho dôsledkom je, že dielo, aj keď originálne sa dostáva do mylného kontextu z hľadiska celkovej tvorby autora.

b/ Iným typom falzifikátu v tejto skupine, pri ktorom nedochádza k zmene originality diela, je *sfalšovanie mena*. Ide o prípady, keď sa na nepodpísané umelecké dielo nejakého majstra napíše meno iného majstra z tej istej epochy – navyše s podobným štýlom práce, a aby nebolo málo, ešte aj s podobným menom –, ktorý má buď väčšiu hodnotu na trhu, alebo je v danom čase takpovediac v móde, na základe čoho je samozrejme zberateľmi umenia o to viac vyhľadávaný. Z uvedených dôvodov teda falšovateľa prístupujú k zmene originálnej signatúry na diele, aby získali podpis iného významnejšieho alebo vyhľadávanjšieho majstra.

Príkladom tohto typu falšovania je aj prípad, pri ktorom sa obraz od známeho mníchovského maliara **Eibla**, ktorého obrazy mali priemernú trhovú hodnotu 75 mariek, prostredníctvom vyššie uvedenej činnosti premenil na obraz významného nemeckého maliara druhej polovice 19. storočia Wilhelma **Leibla**, za ktorý sa požadovalo 75 000 mariek, teda falšovateľov zisk bol v tomto prípade 1000 %.⁶

c/ Posledným typom falzifikátu v tejto skupine sú také falzifikáty, pri ktorých dochádza k *sfalšovaniu iniciál*. Ide o umelecké diela, ktoré sú podpísané len iniciálami príslušného majstra, kde už pridaním čo i len jednej časti alebo čiaričky k písmenu či naopak, ubratia inej veľmi ľahko vzniká nové písmeno, a teda iný autor. Lákadlom (resp. motívom) pre falšovateľov je, ako v predchádzajúcich prípadoch, mnohonásobné zvýšenie ceny umeleckého diela, a to iba vďaka takej nepatrnej „oprave“, teda z minima vytážiť maximum.

⁵ IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. *Slovník cudzích slov*. 1993. s. 636

⁶ ARNAU, F. *Kunst der Fälscher – Fälscher der Kunst (Umění padělatelů, padělatelé umění)*. 1973.

2.2 Falzifikáty, pri ktorých dochádza k vytvoreniu celkom nového diela v štýle daného majstra

Predchádzajúcu skupinu falzifikátov tvorili prípady, keď falzifikácia nezasahovala do originálnej hodnoty umeleckého diela. Túto skupinu falzifikátov budú, naopak, tvoriť také, pri ktorých falzifikácia už predstavuje buď hrubý zásah do originálnej stavby diela, alebo pôjde o vytvorenie celkom nového diela, ktoré bolo zhotovené na základe iného, už existujúceho diela, pričom v takomto prípade pôjde o najzložitejší typ falšovania, pretože falšovateľ vytvára samostatné dielo v štýle daného majstra.

a/ Najjednoduchším typom falzifikátu z tejto skupiny je **vytváranie kópie** daného diela. Ide o prípady, keď sú na diele zmenené len isté nepodstatné detaily s cieľom predstaviť falzifikát ako variant už známeho diela toho istého autora, pričom náročnejšie na identifikáciu je, keď falšovateľ na vytvorenie kópie použije nejakú starú kópiu vytvorenú v tej istej epoche, v ktorej daný autor žil.

b/ Iným typom falzifikátu v tejto skupine je, keď sa ako vzor na vytvorenie falzifikátu použije **rytina**. Táto technika sa používa najmä pri falšovaní, resp. výrobe falzifikátov archeologických nálezov, ktoré sú následne na starožitníckom trhu prezentované ako pravé archeologické nálezy. Táto technika sa používa aj pri vytváraní falzifikátov obrazov, keď sa exemplár rytiny prenesie na podklad, čím sa získajú určité kontúry, resp. obrisy, na ktoré potom falšovateľ už priamo nanáša farby, pričom takéto prenášanie sa v súčasnosti už pomerne často realizuje fotomechanicky.

c/ Osobitým typom falzifikátu patriaceho do tejto skupiny je **vyrezanie**. Ide o typ falzifikátu, keď sa zo starého priemerného umeleckého diela, hlavne v prípade, ak bolo vytvorené pod silným vplyvom nejakého významného majstra, vyreže buď jedna vydarenejšia figúra, alebo tá časť diela, ktorá je lepšia, a na takýto výrez sa potom dá podpis daného známeho majstra a následne sa predáva ako jeho dielo.

d/ Ďalším typom falzifikátu z tejto skupiny, ktorý je podstatnejšie ťažší na realizáciu a ešte ťažší na rozpoznávanie, je **kopírovanie jednotlivých častí diela**, pričom už zo samotného názvu tohto typu falzifikátu vyplýva, že pôjde o vytváranie nového umeleckého diela na základe kopírovania jednotlivých častí z rôznych umeleckých diel toho istého autora alebo rozličných autorov. Pri tomto type falzifikátov treba zdôrazniť, že ich rozpoznanie je dnes mimoriadne náročné, pretože sú rovnako staré ako originálne umelecké diela z toho obdobia, následkom čoho vzniká situácia, pri ktorej je napríklad chemická analýza bezpredmetná, to znamená, že expertovi pri skúmaní pomôže len „skúsené oko“ a čo najpodrobnejšie poznanie umeleckej produkcie z predmetného obdobia.

e/ Najzložitejším typom falzifikátu, a to nielen z tejto skupiny, ale celkovo, je **vytvorenie úplne nového umeleckého diela**, ktoré falšovateľ vytvára v štýle daného majstra úplne samostatne a nepoužije pri tom priamo žiadne vzory. Okrem toho, že tento typ falzifikátu je najťažší na rozpoznanie, je tak isto najzložitejší na vytváranie, a to obzvlášť v tých prípadoch, ak ide o falšovanie starých majstrov, čo si už vyžaduje nielen podrobné znalosti starých techník, ale aj schopnosť vedieť si samostatne pripraviť patričné prostriedky na vytvorenie falzifikátu a v prípade, ak ide o falšovanie obrazov, malieb či rôznych kresieb, aj znalosti ikonografie, t. j. spôsobov zobrazovania javov, postáv, najmä náboženských alebo mytologických. */Ikonografia (z gréckych slov ikon – obraz a grafein – písmo, doslovne v preklade – obrazopis) je jedno z odvetví dejín umenia, ktoré sa zaoberá popisom, klasifikáciou a interpretáciou rôznych zobrazení./* Preto – vzhľadom na uvedené – mnoho

falzifikátorov pri tomto type falšovania uprednostňuje radšej falšovanie tvorby novších, alebo dokonca žijúcich autorov.

2.3 Falzifikáty vytvorené „neexistujúcimi“, resp. vymyslenými autorov

Pri uvedenom type falzifikátov ide, dalo by sa povedať, o *celostnú falzifikáciu autorov* alebo, ako už bolo v úvode rozdelenia falzifikátov povedané, ide o *vytvorenie neexistujúcich autorov jednak s úplnou biografiou a jednak aj s patričnou tvorbou*. Na úvod je v rámci tohto typu falšovania potrebné, aby falšovateľ zhotovil kvalitnú prácu „neznámeho“ autora v podobe niekoľkých umeleckých diel vrátane skíc, náčrtov, nákresov. Následne už len postačí spracovať presvedčivú a podrobnú publikáciu /monografiu/ od nejakého významnejšieho a spriazneného umenovedca, pričom tým umenovedcom môže byť aj sám falšovateľ, týkajúcu sa života, diela a konkrétnych prác dosiaľ neznámeho autora (a samozrejme s odôvodnením jeho anonymity), ktorý bol umenovedcom akoby náhodou objavený, napr. pri nejakej pracovnej ceste, najlepšie niekde na opačnom konci sveta. No a o ostatné sa neustále hladný trh s umením už postará sám. Našťastie pre zberateľov umenia sú prípady tohto typu falšovania umeleckých diel zriedkavé.

3 Trh s umením a jeho presýtenosť falzifikátmi

Trh s umením je v súčasnosti omnoho výnosnejším a atraktívnejším obchodom ako napríklad obchodovanie s drahými kovmi. Svojimi výnosmi dokonca presahuje aj niektoré z najvýnosnejších priemyselných odvetví, akými sú farmácia, chémia alebo elektrotechnika, pričom nie je vôbec žiadnym tajomstvom, že investície do väčšiny zberateľských odvetví sa v rámci trhu s umením oplatia viac ako investície formou skupovania výnosných akcií na finančnom trhu a na rôznych svetových burzách.

Ako je trh s umením finančne zaujímavý pre zberateľov, tak isto je zaujímavý aj pre falšovateľov. Teda motív ich činnosti a prítomnosti na trhu s umením sa ukrýva v jednom slove – *peniaze*, a to nie malé, pretože, ako bolo už uvedené, na tomto trhu sa točí oveľa viac peňazí ako v ktoromkoľvek inom odvetví, preto sú výnosy aj neporovnateľne vyššie. Pritom sa dá s určitosťou povedať, že rozdiel medzi ponukou a dopytom na trhu s umením, keď produkcia originálnych umeleckých diel nie je permanentne už viac ako tri storočia schopná uspokojiť dopyt, sa najbližšie desaťročia nijako nezmení.

Zdá sa, že len málo odborníkov je ochotných priznať, že dnešný svet umenia je nový, nesmierne aktívny a úplne bezzásadový svet falšovateľov, vyhlásil Thomas Hoving, bývalý riaditeľ Metropolitan Museum of Art London. Podľa jeho odhadov až 40 percent najdrahších diel na umeleckom trhu tvoria falzifikáty. V istom čase viselo v umeleckých galériách napr. 600 Rembrandtov a ďalších 350 ich bolo v súkromných zbierkach. Odborníci však tvrdia, že majster vytvoril iba 320 diel.⁷

Popredný francúzsky expert a historik umenia René Huyghe preskúmal katalógy európskych zbierok a múzeí a konštatoval, že len v Európe od maliara Corota (celé meno Jean-Baptiste Camille Corot), o ktorom sa s určitosťou vie, že nenamaloval viac ako 3000 obrazov, jestvuje teraz okolo 30 000 obrazov, ktoré sú registrované ako originál.

Ako citujú londýnske noviny Times, podľa slov amerického poradcu pre otázky umenia pri FBI Josepha Chapmana „*polovica obrazov významných súčasných maliarov, ktoré sa predávajú na americkom trhu, sú falzifikáty*“.⁸

V tomto smere žiaľ nie je výnimkou ani trh s umením na Slovensku. Podľa vyjadrenia, (resp. skôr varovania) súdneho znalca na starožitnosti a pravosť umeleckých diel PhDr. Jaroslava Krajňáka, PhD., sú podvodníci pôsobiaci v rôznych oblastiach spoločenského života

⁷ GREGOR, J. *Zlaté časy pre falšované umenie*. 2010. [online]. [cit. dňa 10. júla 2016]. Dostupné na internete: <http://kultura.sme.sk/c/5368791/zlate-casy-pre-falsovane-umenie.html>.

⁸ KOVAČEVSKÝ, Ch. *Vo svete obrazov*. 2008. s. 177 – 188.

iba slabým odvarom oproti podvodníkom, ktorí sa dnes pohybujú vo svete obchodu s umením. Dosť výrečné svedectvo o aktivitách falzifikátorov na našom území podáva vyše 600 falzifikátov, ktoré menovaný znalec za posledné roky odhalil. Podľa jeho slov pôsobí v rámci Slovenskej republiky niekoľko falzifikátorských „dielní“, resp. skupín, ktorým ich podvodná činnosť vynáša neuveriteľné zisky na úkor nielen jednotlivcov, ale celej spoločnosti, teda verejného záujmu.

Vzhľadom na absenciu útvaru, ktorý by sa v rámci polície výslovne zaoberal predmetnou trestnou činnosťou, sa falzifikáty odhaľujú len náhodou a falzifikátori majú pomerne bezpečný a veľmi výnosný obchod.

Záver

Z uvedených informácií vyplýva, že trestná činnosť páchaná v súvislosti s falšovaním umenia nie je síce úplne novým javom, ale ide o činnosť, ktorá je aj naďalej vysoko latentná a v období posledných desať rokov sa vyznačuje páchaním stále viac sofistikovanými metódami, ktoré policajným zložkám sťažujú prácu pri jej odhaľovaní a objasňovaní, čo si vyžaduje adekvátnu a neustálu reakciu zo strany polície, a to predovšetkým formou efektívne a flexibilne sa meniacich a prispôsobujúcich metód, foriem a prostriedkov slúžiacich na jej odhaľovanie a objasňovanie.

Tak ako nie je vo všeobecnosti možné úplne eliminovať kriminalitu v jej samotnej podstate, tak isto nie je možné úplne eliminovať kriminalitu páchanú v súvislosti s umeleckými dielami, či už ide o falšovanie, alebo inú trestnú činnosť, ktorá je v tejto súvislosti páchaná, napr. krádeže umeleckých diel a pod.

Vzhľadom na uvedené, ako aj na potrebu ochrany umeleckých diel pre ich nesporný spoločenský význam musí byť naším záujmom (ako každej) aj tejto trestnej činnosti v čo najvyššej možnej miere predchádzať, čo si v prvom rade vyžaduje nielen poznanie najdôležitejších atribútov predmetnej trestnej činnosti, ako sú príčiny, podmienky a spôsoby jej páchania, jej stav a vývoj, ako aj stav a vývoj celkovej kriminality, pretože navzájom súvisia, ale aj odbornejšie poznanie problematiky umeleckých diel – počnúc základnou terminológiou, históriou, rozdelením cez najpoužívanejšie spôsoby tvorby končiac trhom s umením, pričom veríme, že výsledky týchto poznání, ktoré sa nám vzhľadom na rozsiahlosť problematiky len s veľkou námahou podarilo vtesnať do obsahu tohto príspevku, prinesú pre policajnú teóriu a prax nové obohatenie.

Predmetná problematika si však vzhľadom na uvedený záujem a rozsiahlosť vyžaduje aj naďalej v odbornom skúmaní dlhodobo pokračovať, a to predovšetkým z pohľadu identifikácie autenticity umeleckých diel, jej rozdelenia a charakteristiky, ďalej z pohľadu páchatel'ov falšovania umenia, ako aj z pohľadu samotného falšovania umenia na Slovensku, s vyústením do návrhov na prijatie konkrétnych opatrení smerujúcich ku skvalitneniu a zefektívneniu policajnej práce v danej oblasti a zároveň smerujúcich k eliminácii predmetnej trestnej činnosti na čo najnižšiu možnú mieru.

Literatúra

Monografie/knihy

ARNAU, F. *Kunst der Fälscher – Fälscher der Kunst (Umění padělatelů, padělatelé umění)*. Praha: Orbis, 1973. ISBN 11-015-73.

BRANDI, C. *Teórie restaurování*. Vyd. 1. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2000. ISBN 80-86359-03-4.

IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. *Slovník cudzích slov*. Bratislava: Kniha – spoločník, 1993. ISBN 80-901160-2-7.

KOVAČEVSKY, Ch. *Vo svete obrazov*. Bratislava: Petrus, 2008. ISBN 978-80-89233-34-2 .
PROCIKOVÁ, A. a kol. *Školský lexikón*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied, 1992. ISBN 80-08-01570-5
VINTER, V. *Stručný slovník památkové péče*. Ústí nad Labem: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1983.

Iné dokumenty

GREGOR, J. *Zlaté časy pre falšované umenie*, 2010. [online]. [cit. dňa 10. júla 2016]. Dostupné na internete: <http://kultura.sme.sk/c/5368791/zlate-casy-pre-falsovane-umenie.html>.

KIZÁKOVÁ, Z. *Falošné obrazy sú stále v obehu, nenechajte sa oklamať*. 2009. [online]. [cit. dňa 10. júla 2016]. Dostupné na internete: <http://hnp poradna.hnonline.sk/vikend/240128-falosne-obrazy-su-stale-v-obehu-nenechajte-sa-oklamať>.

Keywords: works of art, counterfeiting of works of art, forgery, the history of art forgery, methods and techniques of the counterfeiting of art, art market

Summary

Since its birth, not only has art, in direct proportion with time, been penetrating more and more deeply into the lives and the lifestyle of people, but it has gradually been creating its own, imaginary world. The reason why we mention this world can be found in the fact that its variety surprises us, and artists represent just a small bit of people who are part of it. Along with them, there are all those people whose activities are somehow connected with art – various critics and art historians, collectors, art dealers, experts and museum staff. Moreover, somewhere in the background, we can identify an inherent group of people, dangerous from the viewpoint of crime, that must be taken into account – art forgers, thieves and speculators. It is art forgers, their activity – counterfeiting, the results of this activity – fakes and everything essential that is connected with art forgery that this article deals with.

The author of the article presents a coherent cross-section of issues connected with the counterfeiting of works of art as objects which have cultural value. He focuses on the history of art forgery, its beginnings, causes and conditions of its emergence and spread. He provides the interpretation of some terms related to the issue. Furthermore, he deals with the division of counterfeits into three groups, and describes different methods and techniques of the counterfeiting of works of art typical of each group. In the end, he gives information about the art market and a glut of counterfeits on the market.

mjr. JUDr. Milan Jonis
Sekcia kontroly a inšpekčnej služby MV SR
úrad inšpekčnej služby
e-mail: milan.jonis1@minv.sk

Recenzent: prof. JUDr. Mgr. Jana Viktoriová, PhD.